

Emtia ve Sabit Kıymet Değerlemesinde Faiz ve Kur Farklarının Durumu

Hakan EKİNCİ

Vergi Denetmen Yardımcısı

I.GİRİŞ

Emtia, bir işletmenin normal faaliyet dönemi içerisinde satmak üzere doğrudan işletme dışından aldığı veya kendi bünyesinde imal ettiği ve değerlendirme gününde işletmenin tasarrufunda bulunan kıymetlerdir. Bu tanım VUK.nun 274 ve 275. maddesindeki düzenlemelere de uygun olup, kanun hükmünden de, emtianın sadece satılmak üzere işletme dışından satın alınan mallar olmadığı, mamül ve yarı mamüller de kapsadığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, işletmenin stokları arasında yer alan ilk madde ve malzemenin de emtia olarak değerlendirileceği muhakkaktır.

Sabit kıymet (bir başka ifade ile de duran varlık) ise, bir yıldan daha kısa süre içerisinde paraya dönüştürülemeyen ya da tüketilemeyen varlıklara denmektedir.

Genel olarak, değerlemeye ilişkin esaslar Vergi Usul Kanunu'nda belirtilmiş olup, söz konusu kanunda değerlemeden ne anlaşılması gerektiği, değerlendirme ölçüleri ve değerlemenin nasıl yapılacağı açıklanmıştır.

Değerleme, vergi matrahlarının hesaplanmasıyla ilgili iktisadi kıymetlerin takdir ve tespittir. (VUK.md.258).

Değerleme, iktisadi kıymetin ne-

vi ve mahiyetine göre şu ölçülerden biri ile yapılır(VUK.md.261): Maliyet bedeli, borsa rayıcı, tasarruf değeri, mukayyet değer, itibari değer, vergi değeri, rayiç bedel, emsal bedeli ve ücreti.(VUK.md.261).

VUK.nun 269, 274 ve 275.maddeleri uyarınca emtia ve sabit kıymetlerin değerlendirilmesi, belirtilen ölçülerden maliyet bedeli esasına göre yapılmakta olup, anılan kanunun 262. maddesine göre de maliyet bedeli şu şekilde tanımlanmıştır: "Maliyet bedeli, iktisadi bir kıymetin iktisap edilmesi veyahut değerinin artırılması münasebetiyle yapılan ödemelerle bunlara müteferri bilmum giderlerin toplamını ifade eder."

Aşağıda, emtia değerlemesinde faiz ve kur farklarının durumu VUK.nun 274. maddesi ile 238 sıra nolu VUK Genel Tebliği kapsamında ele alınırken; sabit kıymetlerin değerlendirilmesinde faiz ve kur farklarının durumu aynı kanunun 269. maddesi ile 163 ve 334 sıra nolu VUK. Genel Tebliği kapsamında ele alınacaktır.

II.EMTİA DEĞERLEMESİNDE FAİZ VE KUR FARKLARININ DURUMU

VUK.nun 274. maddesi uyarınca, emtia değerlemesi maliyet bedeli ile yapılmakta olup, bu değerlemeye ilişkin faiz ve kur farklarının durumu 238 sıra nolu VUK Genel Tebliği kapsamında olmak üzere aşağıda belirtilmiştir.

A-Faiz Giderlerinin Durumu

Emtia alımında kullanmak üzere kredi müesseselerinden alınan kredilere ilişkin ödenen faiz ve komisyon giderlerinin, alımı yapılacak emtianın maliyetine katılıp katılmayacağı konusu mükelleflerin takdirine bırakılmıştır.

Konu ile ilgili olarak 238 sıra nolu VUK Genel Tebliği'nde; "İşletmelerin finansman temini maksadıyla bankalardan veya benzeri kredi müesseselerinden aldıkları krediler için ödedikleri faiz ve komisyon giderlerinden dönem sonu stoklarına pay vermeleri zorunlu bulunmamaktadır. Buna göre mükellefler, söz konusu ödemelerini doğrudan gider olarak kaydedebilecekleri gibi, didedikleri takdirde stokta bulunan emtiaya isabet eden kısmı maliyete dahil edebileceklerdir." denmektedir.

Görüldüğü üzere, faiz ve komisyon ödemelerinin gider ya da maliyet olarak dikkate alınması, doğrudan mükellefin tercihine bağlı bulunmaktadır. Örneğin, X bankasından 10.000.000.000-TL kredi alan (A) Ltd. Şti, bu kredinin 4 milyarını genel yönetim giderlerinde, 6 milyarını da mal alımında kullanmış-

sa ve bu kredi nedeniyle de 2.000.000.000-TL faiz ve komisyon ödemişse, bu 2 milyarın tamamını, mal alımına ya da genel yönetim giderlerine yönelik olup olmadığına bakmaksızın gider hesaplarında gösterebilir. Ancak, söz konusu şirket isterse de, sadece mal alımına yönelik 1.200.000.000-TL lik faiz ve komisyon giderlerini ilgili malın maliyetine dahil edebilir. Bu durumda şirket, daha kârlı görünmek istiyorsa faiz ve komisyon ödemelerini maliyet hesaplarına intikal ettirecek (dönem sonu stoklara pay verecek); kârını düşük göstermek istiyorsa da, söz konusu ödemeleri gider hesaplarına intikal ettirecektir.

B-Kur Farklarının Durumu

Kredili olarak mal ithal edilmesi durumunda, fatura tarihi ile ödeme tarihinin farklı olması nedeniyle doğabilecek kur farklarının, maliyete eklenip eklenemeyeceği hususu 238 sıra nolu VUK.Genel Tebliği'nde netliğe kavuşturulmuş olup, konu ile ilgili olarak şu açıklamaya yer verilmiştir:

"Emtianın satın alınıp işletme stoklarına girdiği tarihe kadar oluşan kur farklarının maliyete intikal ettirilmesi zorunludur. Stokta kalan emtia ile ilgili olarak daha sonra ortaya çıkacak kur farklarının ise, ilgili bulundukları yıllarda gider yazılması veya maliyete intikal ettirilmesi mümkün bulunmaktadır."

Görüldüğü üzere, malların işletme stoğuna dahil olduğu tarihe kadar doğacak kur farklarının maliyete yansıtılması mecburi tutulmuş; söz konusu malların stoklara giriş tarihinden itibaren doğacak kur farklarının ise maliyete yansıtılıp yansıtılmaması mükellefin tercihinin bırakılmıştır.

Maliyete yansıtımda, kur farklarının lehte ya da aleyhte olmasının bir önemi yoktur. Bir başka ifade ile, lehte olan kur farkları maliyete yansıtılabileceği gibi, aleyhte olan kur farkları da maliyete yansıtılabilecektir. Kaldı ki, söz konusu tebliğde "...kur farklarının maliyete intikal ettirilmesi..." tabiri kullanılmış olup, bundan da lehte veya aleyhte oluşan kur farklarının maliyete yansıtılabileceği sonucu çıkmaktadır. İdare, daha sonra da görüleceği üzere böyle bir sonucu, sabit kıymet değerlemesinde ortaya çıkan kur farklarının maliyete yansıtılmasında net olarak ortaya koymuştur.

Emtia alımına ilişkin kur farklarının maliyete yansıtılıp yansıtılmayacağı hususunda, mükellefe tanınan tercih hakkının, daha sonraki dönemlerde aksi yönde kullanılıp kullanılamayacağına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Oysa ki idare, aynı konuya (yapılan tercihin daha sonraki dönemlerde değiştirilip değiştirilemeyeceği hususu) yönelik olarak, 334 sıra nolu VUK Genel Teb-

liği ile sabit kıymet değerkemesinde mükellefin yaptığı tercihi daha sonraki dönemlerde değıştirmeyeceğini belirtmiştir.

Söz konusu tercih hakkının, daha sonraki dönemlerde değıştirilip değıştirilemeyeğinin, sabit kıymet değerkemesinde yapılan düzenleme ile (334 sıra nolu VUK. Genel Tebliği) açıklığa kavuşturulmasına karşılık; emtia değerkemesinde böyle bir düzenlemenin olmaması, emtia değerkemesinde yapılan tercihin daha sonraki dönemlerde değıştirilebileceği sonucunu doğurmaktadır.

III.SABİT KIYMET DEĞERLEMESİNDE FAİZ VE KUR FARKLARININ DURUMU

Sabit kıymetlerin değerkemesi 213 sayılı VUK.nda düzenlenmiş olup, anılan kanunun 269. maddesinde, iktisadi işletmelere dahil bilimum gayrimenkullerin maliyet bedelleri ile değerkeneceği hüküm altına alınmıştır.

Aynı madde uyarınca, aşağıda yazılı kıymetlerin de gayrimenkuller gibi değerkeneceği belirtilmiştir:

- Gayrimenkullerin mütemmüm cüzileri ve teferruatı,
- Tesisat ve makineler,
- Gemiler ve diğer taşıtlar,
- Gayrimaddi haklar.

Bu durumda gayrimenkuller ile yukarıda belirtilen diğer sabit kıymetler maliyet bedeli ile değerkenecek olup, aşağıda, sabit kıymet değerkemesinde faiz ve kur farklarının durumu 163 ve 334 sıra nolu VUK. Genel Tebliğleri kapsamında ele alınacaktır.

A-Faiz Giderlerinin Durumu

Kredili olarak sabit kıymet edinilmesi nedeniyle ödenen faizlerin, maliyete yansıtılıp yansıtılamayacağı 163 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'nde şu şekilde açıklanmıştır:

"Yatırımların finansmanında kullanılan kredilerle ilgili faizlerden kuruluş dönemine ait olanların sabit kıymetle birlikte amortisman yoluyla itfa edilmek üzere yatırım maliyetine eklenmesi gerekmekte; işletme dönemine ait olanların ise, ilgili bulundukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilmek suretiyle amortismanı tabi tutulması mümkün bulunmaktadır."

Bu açıklamada "kuruluş dönemi"nden ve "işletme dönemi"nden ne anla-

şılması gerektiği belirtilmemiş olup, daha sonra çıkarılan 187 seri nolu GVK. Genel Tebliği ile 334 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'nde dolaylı da olsa bu kavramlardan ne anlaşılması gerektiği belirtilmiştir.

Buna göre kuruluş döneminden, işletmenin yatırıma başladığı hesap döneminden yatırımın tamamen ya da kısmen bittiği hesap döneminin sonuna kadar olan dönemi; işletme döneminden ise, yatırımın tamamen ya da kısmen bitirilerek üretime geçilen müteakip dönemi ya da dönemleri anlamak gerekir. Örneğin, bir işletmenin fabrika kurmaya yönelik tüm sabit kıymet alımlarının (gayrimenkul, makine, taşıt vb.) başladığı hesap döneminden, fabrikanın kurularak üretim aşamasına geçtiği hesap döneminin sonuna kadar olan dönem kuruluş dönemi iken; kuruluşun tamamlandığı ve üretime geçtiği dönemi takip eden dönemler de işletme dönemidir.

334 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'nin bu yöndeki açıklamaları şu şekildedir:

"163 sıra numaralı Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği ile yatırımların finansmanında kullanılan kredilere ilişkin faiz giderleri ile yurt dışından döviz kredisi ile sabit kıymet ithal edilmesi nedeniyle ortaya çıkan kur farklarının, aktifleştirme tarihine kadar olan kısmının maliyete intikal ettirilmesi, aktifleştirildikten sonraki döneme ilişkin olanların ise seçimlik hak olarak doğrudan gider yazılması veya maliyete intikal ettirilmek suretiyle amortisman tabi tutulması gerektiği açıklanmış bulunmaktadır."

Görüldüğü üzere 334 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'nde, 163 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'nde yer alan "kuruluş dönemi" ile "işletme dönemi" kavramlarından ne anlaşılması gerektiği dolaylı da olsa anlatılmıştır.

187 seri nolu GVK. Genel Tebliği'nin aynı yöndeki açıklamaları ise şu şekildedir:

"Yatırım indirimi konusuna giren aktif değerlerin finansmanında kullanılan krediler nedeniyle doğan kur farkları ve faizler, yatırıma konu iktisadi kıymetlerin maliyet unsuru olduğundan yatırım indirimi kapsamına girmektedir. Buna göre, yatırım konusu iktisadi kıymetlerin aktife alındığı dönemin sonuna kadar ortaya çıkan ve maliyete intikal ettirilen kur farkları ve faizlere yatırım indirimi uygulanır.

Ancak, yatırım konusu iktisadi kıymetlerin aktifleştirilerek üzerinden amortisman ayrılabilir hale geldiği dönemi izleyen dönemden itibaren bunlarla ilgi-

li ortaya çıkan kur farkları ve faizlere yatırım indirimi uygulanması mümkün değildir."

Burada sıkça geçen aktife alma ya da aktifleştirmenin ne zaman gerçekleşmiş sayılacağıнын bilinmesi ise önem taşımaktadır. Aktifleştirme, yatırımın tamamlandığı ve amortisman ayrılmaya başlandığı dönemde gerçekleşir.¹ Bu durumda, kuruluş dönemi ve işletme dönemine yönelik yukarıda yapılan tanımlamalar doğrulanmış olmaktadır.

Ömek:

Kredi kullanarak fabrika kurmaya teşebbüs eden (X) A.Ş., fabrika için gerekli olan makine ve teçhizat alımına 2000 yılında başlamış ve söz konusu fabrikayı 2001 yılında tamamlayarak üretime hazır hale getirmiştir. (X) A.Ş. 3 yıllığına 300 milyar TL. kredi kullanmış ve 2000 yılında 100 milyar TL, 2001 yılında 150 milyar TL, 2002 yılında ise 125 milyar TL. faiz ödemiştir.

Bu durumda (X) A.Ş. yatırımın başladığı hesap döneminden yatırımın bittiği hesap dönemi sonuna kadar olan döneme tekabül eden 100 ve 150 milyar TL.lik faiz giderlerini, 163 sıra numaralı VUK. Genel Tebliği uyarınca maliyete intikal ettirmek zorunda iken; yatırımın bittiği dönemi takip eden 125 milyar TL.lik faiz giderlerini ise maliyete ekleyip eklememekte serbesttir. Bir başka ifade ile 125 milyar TL.lik faiz giderini maliyete intikal ettirebileceği gibi gider hesaplarına da intikal ettirebilir.

B-Kur Farklarının Durumu

Döviz kredisi kullanmak suretiyle iktisap edilen sabit kıymetlerde, kredi taksitlerine ve dolayısıyla da ödeme tarihlerine bağlı olarak doğabilecek kur farklarının maliyete intikal ettirilip ettirilemeyeceğine ilişkin 163 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'nde şu açıklamaya yer verilmiştir:

"Döviz kredisi kullanılarak yurt dışından sabit kıymet ithal edilmesi sırasında veya sonradan bu kıymetlere ilişkin borç taksitlerinin değerlemesi dolayısıyla ortaya çıkan kur farklarından, sabit kıymetin iktisap edildiği dönem sonuna kadar olanların, kıymetin maliyetine eklenmesi zorunlu bulunmakta; aynı kıymetlerle ilgili söz konusu dönemden sonra ortaya çıkan kur farklarının ise, ait oldukları yıllarda doğrudan gider yazılması ya da maliyete intikal ettirilerek amortisman konusu yapılması mümkün bulunmaktadır."

1 YILMAZ Kazım, VUK, GVK, KVK ve KDV Kanunu Açısından Değerleme, s.72, Ankara-Kasım 2000

Sabit kıymetlerin değerlemesine ilişkin yukarıdaki açıklamada yer alan "iktisap edildiği dönem" deyiimi ile söz konusu sabit kıymetin ithal edildiği dönem değil, aktifleştirildiği dönem anlatılmak istenmiştir. Nitekim, 334 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'nde, "iktisap edildiği dönem" deyiminden sabit kıymetin aktifleştirildiği dönemin anlaşılması gerektiği dolaylı da olsa anlatılmış bulunmaktadır.

Ömek:

Döviz kredisi kullanmak suretiyle fabrika kurmaya teşebbüs eden (Y) A.Ş. fabrika için gerekli olan makine ve teçhizatı, 100.000-USD karşılığında ithal etmiştir. (Y) A.Ş. bu yatırımına 2000 yılında başlamış ve 2001 yılında fabrikayı üretime hazır hale getirerek söz konusu yatırımını tamamlamıştır. Makine ve teçhizatın alındığı tarihte dolar kuru 800.000 TL.dir.

Dönem sonlarında yapılacak değerlemelerde kullanılacak kurların ise 2000 yılı için 1.000.000-TL, 2001 yılı için 1.300.000-TL ve 2002 yılı için de 1.500.000-TL olduğunu varsayarsak, ilgili yıllar itibarıyla doğan kur farkları da sırasıyla 20.000.000.000-TL, 30.000.000.000-TL ve 20.000.000.000-TL olacaktır.

163 sıra nolu VUK. Genel Tebliği uyarınca (Y) A.Ş., yatırımın başladığı hesap döneminden yatırımın bittiği hesap dönemi sonuna kadar olan dönem içerisinde gerçekleşen kur farklarını (20 milyar TL ve 30 milyar TL) maliyete intikal ettirmek zorunda iken; yatırımın bittiği dönemi takip eden dönemde gerçekleşen kur farkını (20 milyar TL) maliyete ekleyebileceği gibi gider olarak da gösterebilir.

334 sıra nolu VUK. Genel Tebliği'ne göre, sabit kıymetlerin değerlemesinde lehe oluşan kur farklarının da aktifleştirme işleminin gerçekleşeceği dönemin sonuna kadar oluşan kısmının maliyetle ilişkilendirilmesi, aktifleştirildikten sonraki döneme ilişkin olanların ise kambiyo geliri olarak değerlendirilmesi veya maliyetten düşülmek suretiyle amortismanı tabi tutulması gerekecektir. Ayrıca, daha sonraki dönemlerde de, seçimlik olarak hangi hak kullanılmışsa (gider ya da maliyet olarak gösterme) o yöntemle göre işlem yapılmasına devam edilecektir.

IV.SONUÇ

VUK.nun 269,274 ve 275. maddeleri uyarınca, emtia ve sabit kıymetlerin değerlemesi aynı ölçüye (maliyete bedeli) göre yapılmasına rağmen, faiz ve

kur farklarının bu değ erlemede her iki varlık grubu açısından da farklı şekilde dikkate alındığı görülmektedir.

Emtia alımında kredi kullanımı söz konusu olduğunda, faiz giderlerinin maliyete eklenmesi hiçbir şekilde zorunlu değilken; aynı kredinin sabit kıymet alımında kullanılması durumunda  odenen faiz giderlerinin, yatırımın ba ladı ı ve tamamlandığı döneme tekabül eden kısmının maliyete eklenmesi zorunlu tutulmuştur.

Bir başka farklı uygulama da, her iki iktisadi kıymetin (emtia ve sabit kıymet) değerlemesinde kur farklarının ne şekilde dikkate alınacağı husunda kendini göstermektedir. Emtianın işletme stoklarına girdiği tarihten itibaren yıl sonuna kadar ortaya çıkabilecek kur farkları gider olarak yazılabilirken; sabit kıymetin aktive girdiği yılın sonuna kadar doğabilecek kur farklarının hiçbir şekilde gider olarak yazılması mümkün olmayıp direkt maliyete yansıtılması gerekmektedir.

Sonuç olarak, aynı değerleme ölçüsüne (maliyet bedeli esası) tabi olduğu halde, iki iktisadi kıymet grubunun faiz ve kur farkları açısından farklı de erlemelere konu olmasının adil bir uygulama olmadığı kanısındayız.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- 1-213 Sayılı Vergi Usul Kanunu
- 2-163 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği
- 3-238 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği
- 4-334 Sıra Nolu Vergi Usul Kanunu Genel Tebliği
- 5-187 Seri Nolu Gelir Vergisi Kanunu Genel Tebliği
- 6-Kazım YILMAZ, VUK, GVK, KVK ve KDV Kanunu Açısından Değerleme